

International JOURNAL of SOCIAL and HUMANITIES SCIENCES RESEARCH (JSHSR)

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Received/Makale Geliş 27.03.2023
Published /Yayınlanma 31.05.2023
Volume/Issue (Cilt/Sayı)-ss/pp 10(95),1119-1128

<http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.3648>
Research Article
ISSN: 2459-1149

Ömer ÇEVİK

<https://orcid.org/0009-0005-9881-0806>

Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur / TÜRKİYE

Arif BÜTÜNER

<https://orcid.org/0009-0002-1328-1596>

Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur / TÜRKİYE

Serkan KURNAZ

<https://orcid.org/0009-0002-1079-525X>

Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur / TÜRKİYE

ISPARTA İL MERKEZİNDEKİ ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN MÜLTECİ ÖĞRENCİLERE KARŞI TUTUMU

ATTITUDES OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS IN ISPARTA CITY CENTER TOWARDS REFUGEE STUDENTS

ÖZET

Araştırmada ortaokul öğrencilerinin mülteci öğrencilere karşı tutumlarının yaş, cinsiyet, ekonomik durum ve eğitim durumu gibi faktörlerle ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Isparta il merkezinde öğrenim gören 198 ortaokul öğrencisi araştırmaya dâhil edilmiştir. Öğrencilerin mülteci öğrencilere yönelik tutumlarını ölçmek amacıyla Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği, demografik faktörlere yönelik bilgileri elde etmek amacıyla Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Yapılan araştırmanın sonuçlarına göre öğrencilerin mülteci öğrencilere yönelik tutumlarının demografik özelliklere göre (cinsiyet, yaş, ailenin gelir düzeyi ve ailenin eğitim seviyesi) farklılaştığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mülteci, Göç, Öğrenci.

ABSTRACT

In the study, it was aimed to examine the relationship between secondary school students' attitudes toward refugee students with factors such as age, gender, economic status, and educational status. For this purpose, 198 secondary school students studying in the city center of Isparta were included in the study. The attitudes Towards Refugee Students Scale was used to measure students' attitudes towards refugee students, and Personal Information Form was used to obtain information on demographic factors. According to the results of the research, it was determined that the student's attitudes towards refugee students differ according to demographic characteristics (gender, age, income level of the family, and education level of the family).

Keywords: Refugee, Migration, Student.

1. GİRİŞ

Göç bir insanın, topluluğun ya da ulusun ülke sınırının dışına çıkması ya da ülke içerisinde yer değiştirmesi olarak tanımlanır. Tarihten günümüze kadar insanların doğal afet, savaş, iç karışıklık, ekonomik sıkıntı, özgürlüğünün kısıtlanması gibi birçok olumsuz faktör dolayısıyla ya da başka ülkelerde onlara cazip gelen yüksek refah seviyesi, daha fazla çalışma alanı, yaşam standardı gibi çekici gelen olumlu faktörlerden dolayı her zaman göçler olmuştur ve şüphesiz olmaya da devam edecektir (Kılınç, 2018: 77). Uluslararası göç hukukuna göre göç (migration) kavramını, süresi, sebep olan faktörleri ne olursa olsun bir bireyin ya da bir topluluğun ülke sınırını geçerek veya ülke içerisinde yer değiştirerek oluşturduğu nüfus hareketi olarak tanımlamaktadır (Perruchoud & Redpath - Cross, 2013: 38).

Birleşmiş Milletler, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başta Avrupa olmak üzere çeşitli bölgelerde mültecilerin yaşamış oldukları olaylar sonrasında taraf devletleri kapsayan mültecilerin hukuki durumuna ilişkin yeni tanımlama getirmiştir. Mültecilerin hukuki durumuna dair 1951'de Birleşmiş Milletler'in (BM) onayladığı Cenevre Sözleşmesi'ne göre mülteci kavramı "İrki, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı

ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişi” şeklinde tanımlanmıştır (Cenevre Sözleşmesi, 1951: 2).

Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi mülteci kavramını 862/2007 sayılı tüzüğünün 2. madde 1. Fıkra (b) bendinde, vatandaşı olduğu ülkesinden veya vatandaşı olmayıp ikamet ettiği bir ülkeden, üye devletlerin topraklarından herhangi birine, asgari olarak 12 aylık bir zaman dilimi için oraya yerleşen bireyler şeklinde ifade etmiştir. (European Union, 2007: md. 2).

Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği (BMMMYK)’de benzer olarak mülteci kavramını göç eden bireylerin göç etme sebeplerini göz önünde bulundurmadan, zorunlu ya da gönüllü, göçün sürekli veya geçici olup olmamasına bakmadan, kendi ülkesinin dışında farklı bir ülkede 12 aydan daha uzun süre orada ikamet eden kişi olarak tanımlamaktadır (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2013: 45).

Göç kavramını genel hatları ile özetleyecek olursak, çok geniş kapsamlı olup göç hareketlerinin tümünü kapsayan, kısa süreli, uzun süreli, kalıcı veya geçici, ekonomik sosyal, siyasal, çevresel, zorunlu ya da gönüllü, ulusal ya da uluslararası göç gibi farklı türleri kapsamaktadır. Bu tanım hem mülteci hem de sığınmacıları kapsamakta olup iç içe geçmiş tanımlardır fakat bu kavramlar arasında incelendiği zaman farklar görülmektedir. Ülkelerinden zorunlu olarak itici güç nedeniyle göç eden insanlar başka bir ülkeye sığınmacı olarak gelirler belirli bir süre sonra hala ülkelerine dönme imkânları ve olanakları yoksa hala savaş, iç karışıklık ve hayati tehlikeleri devam ediyorsa ve bu süre 12 ayı geçmişse mülteci statüsüne erişirler (Çakran & Eren, 2017: 8).

Richmond (1988)’a göre göç ile mülteci arasındaki fark ise göç genel olarak bakıldığında çekici etmenler dolayısıyla ülkesini gönüllü olarak terk eden insanların nüfus hareketiyken, mülteci ülkesini zorunluluktan terk eden itici güçlerin etkisi altında insanların yapmış olduğu bir nüfus hareketidir. İnsan kitlelerinin hayati tehditle karşı karşıya olmasından ötürü acilen ülkeyi terk etmek zorunda kalırlar ve bir an önce ülkelerini terk etme çabasına girerler b

u durumda da en mantıklı karar olarak ülkelerine en yakın ülkeye göç ederler.

Türkiye Coğrafi konumundan kaynaklı olarak Orta Doğu yani savaşların, çatışmaların ve iç karışıklıkların yoğun yaşandığı ülkeler ile Asya ve Avrupa yani yaşam standartlarının yüksek olduğu ülkeler arasında bir köprü görevi görmektedir (Aydemir, İhtar ve Özmen, 2017: 3). Son yıllarda Suriye savaşının başlamasıyla birlikte Suriye’ye komşu olan Türkiye ve diğer komşu ülkelerin yaşamış olduğu durum da tam olarak bundan ibarettir.

Tarihte bunun gibi benzer nüfus hareketleri sonucu gerek demografik gerekse sosyal ve ekonomik durumu etkileyerek nüfus ile kaynaklar arasındaki denge bozulmaktadır. Yalnızca bunlarla kalmayıp sağlık, eğitim, gıda, endüstriyel güç gibi çeşitli sektörlerinde dengesinin bozulmasına sebebiyet vermektedir. Bu göç hareketlerinden kaynaklı olarak da ülkemiz hem ekonomik hem sosyal hem de kültürel açıdan fazlasıyla etkilenmiştir ve hala da etkilenmeye devam etmektedir (Özgür, 2011: 59).

Göçün çok farklı özellikleri vardır bu yüzden bu karmaşıklığı gidermek için bu göçü türlerine göre ayırmak karmaşıklığın giderilmesine bir nebze de olsa yardımcı olmaktadır. Göç türleri ile ilgili ilk ayrımı W. Petersen (1958) yapmış ve ilkel göç, zorunlu göç, serbest göç ve kitlesel göç olarak dört başlığa ayrılmıştır.

- İlkel Göç; insanın yaşam alanı ya da doğa ile ilgili olup, doğada meydana gelen afetler neticesinde orada yaşayan halkın çaresizliğinden kaynaklı olan bir göç türüdür. Çoğunlukla kırsal kesimlerdeki toplumlarda yaygın olan hayvancılık ve tarımcılık için insanların yer değiştirmesi, göç etmesi de bu kapsamın içine girmektedir.
- Zorunlu Göç; toplumsal olarak ülke içerisinde yaşanan karışıklık ve savaş gibi durumlardan kaynaklı olup itici bir etmeden dolayı yapılan göçtür. Tanımı yapılan göç türünün göç kontrolü neredeyse imkansızdır. Buna ek olarak geçmiş zamanlar da yapılmış olan köle ticareti de bu kapsamda yer almaktadır.
- Serbest Göç; bireysel göç olarak da adlandırılan bu göç türü tamamen gönüllü yani isteğe bağlı olup bireyin istekleri ya da arayışları doğrultusunda yaptığı göç türüdür.
- Kitlesel Göç; grup göç olarak da nitelendirilen bu göç türü binlerce insanın katıldığı neredeyse kıta, ülke kuracak kadar topluluğun birlikte göç ettiği türdür.

Göçlerin nedenleri sayısız olup çok karmaşıktır. Yapılan göç türleri tanımlarına bakarak aslında göçleri ana hatları ile gönüllük esas ve zorunluluk esasına dayalı olarak ikiye ayırabiliriz.

Göçler her ne kadar göç edecekleri yerin ekonomik ve sosyal, kültürel özgürlük, çeşitliliği ile ilgili olsa da bazı göçler bu gönüllü göçten çok farklı olabilmektedir. Bunlar da zorunlu göç olarak nitelendirilir, daha öncede bahsettiğimiz gibi doğal afetler sonucunda insanların çaresiz kaldığı göç etmeye zorlayan durumlar, savaşlar, iç karışıklıklar, ülke ekonomisindeki çöküş, işsizlik, eğitiminin kötü olması, hayati tehlikenin var olması gibi durumlardan ileri gelmektedir (Saglam, 2006: 35).

Göçler incelendiğinde çoğunlukla bu faktörün ekonomik sebeplerden dolayı kaynaklandığı görülmektedir. Bireylerin daha rahat yaşam, konfor, daha iyi besin ve yiyecek, daha rahat çalışma koşullarında daha fazla ücret, yaşam standartlarını artırmak gibi nedenler ötürü göç ettikleri görülmektedir. Teknolojik gelişme ile birlikte tarımda insan gücüne olan ihtiyacın azalması insanları kentte itmiş ve sanayileşmenin artmasıyla da iş gücüne ihtiyaç duyulmuştur bu da bireyleri kente çeken güç olmuştur. Bu gelişme ve nüfus artışı sektörel anlamda da geniş yelpazeli iş fırsatı sunmuştur (Fichter, 2019:14).

Bu zorunlu göçe yakın geçmişte ve halen devam eden en güzel örnek Suriye olup başta Türkiye olmak üzere çeşitli coğrafyalara göç etmişlerdir. Göç eden insanların kendi ülkesindeki felaketlerden dolayı kaçtıkları sığındıkları, ülkelerde de yoğun nüfus artışından dolayı o ülkede kargaşa neden olan bir sorun haline gelmektedir, bunu en çok zorunlu göçen neden olan ülkenin komşusu sınır ülkesi hissetmektedir. Komşu ülkeler ya da yoğun göç alan ülkeler göç nedeniyle yoğun nüfus artışından kaynaklanan herhangi bir krizleri yaşamamak ya da krizi en hafif şekilde atlatmak için etkili politikalar üretmek ve uygulamak zorundadırlar (Deniz, 2009: 3).

Ülkelerin göç ve mülteciler karşısında uyguladıkları ya da ürettikleri politikalar elbette ki yasal çerçeve uygun bir şekilde olmalıdır. Bazı ülkeler ortak bir anlaşmayla bazı ülkelere kendi ürettikleri politikalarla bu süreci yönetmeye çalışmışlardır. Bu göç ve mültecilerle ilgili üretilen ve uygulanan politikaları aşağıda açıklamaktayız. Türkiye'nin mülteci politika kapsamında uyguladığı sınır koruma politikası; bu politika ülkeye göç eden mültecileri ağırlamayabilme kapasitesi ile ülkenin uyguladığı politika arasında bir denge unsuru oluşturmaktadır. Bahsedilen sınır koruma politikası sadece Türkiye'ye has bir durum olmayıp diğer ülkelerde uyguladıkları bir politikadır (Bulut, Akın, Karakaya, 2018: 218).

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde "Herkes, zulüm karşısında başka ülkelerde sığınma talebinde bulunma ve sığınma hakkından yararlanma hakkına sahiptir" maddesi yer almaktadır. Bu bildiriye yer alan maddenin ışığında her ülke farklı bir göç politikası uygulamaktadır. Mültecilerle ilgili sorun ilk defa 1920 yılında düzenlenen uluslararası toplantı Milletler Cemiyeti'nin girişimi sonucunda yapılmıştır (Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu, 1948: md. 13). Özellikle cumhuriyet döneminden itibaren artan göç ile beraber politikaların ve yapılan sözleşmelerin yasalaşması büyük önem taşımıştır (İzol, 2019: 13-15). Cumhuriyet döneminde yapılmış olan yasalaştırmayı dört kalemde incelemek mümkündür. Bu kalemler;

Milli kimlik ve aidiyet duygusu işlemek adına 1934 yılında İskan Politikası uygulaması, bu uygulama kapsamında Türk soyunun başka soylara tercih edilmesi durumu olup Türk soyundan gelenlerin göçüne izin verilir diğerlerinin ise ülkeye göçü engellenir (Demir vd., 2020: 91).

1951'de imzalanan Mültecilerin Statülerine İlişkin Birleşmiş Milletler Anlaşması, bu anlaşma Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu tarafından hazırlanmış olup ülkeye gelen mültecilere karşı uygulanacak standartların minimumu tespit edilmiş, bu insanların çalışma durumu, seyahat durumu, vergi hakları belirlenmiş, sınır dışı edilme durumları ve kendi istekleri haricinde ülkelerine geri gönderilmeleri yasaklanmıştır.

Türkiye'nin NATO'ya üye olmasının ardından Cenevre Sözleşmesi 1951'de imzalanmış ve uygulanan göç politikalarının şekli tekrar düzenlenmiştir. 1967'deki Cenevre sözleşmesinin prosedürü ile beraber de tekrar düzenlenen göç politikası coğrafi sınırlar çizmiş bu sayede Afrika ve Asya'dan göç edecek olan bireylerin önünü kesmiştir (MEB, 2014: 7). Buna ek olarak son yıllarda göç politikasının çerçevesini Avrupa Birliği Üyelik süreci şekillendirmektedir (İzol, 2019: 25).

İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı 25 Mart 2005'de imzalanmasıyla beraber göç politikaları ile ilişkili AB İle uyum sürecine girilmiştir (İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü, 2006: 3).

Ülkemize yapılan göçler için uygulanan politikalar çerçevesinde gelen göçmenlere yeni hayatlarını kurarken devlet desteği almış olsalar da bu desteği eğitim anlamında çok fazla bulamamışlardır, bunun nedeni ise eğitim alanında mültecilere özel düzenlemelerin yapılmamasıdır. Eğitim normal seyrinde devam etmiş ülkemize göç etmiş olan yabancılara özel bir eğitim modeli sunulmamıştır. Fakat bu durum en çok birinci nesil göçmen çocukları etkilerken ikinci nesil göçmen çocukları adaptasyon da sıkıntı yaşamamıştır (Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitim Paneli, 2016). İlk gelen yani birinci nesil göçmen çocukları hem derslere adapte olmakta hem de toplum tarafından kabul görmekte sıkıntı çekmekte olup ikinci nesil

çocuklar birinci neslin sıkıntısını onlar çektiği için çekmezler ve eğitim de onlara göre başarı seviyeleri daha yüksektir (Alba & Holdaway, 2017: 10). 2011 yılında Suriye’de meydana gelen iç karıklığın patlak vermesi ile Türkiye’nin açık kapı politikası devreye girmiş ve ülkemiz modern çağda hiç rastlanmamış boyutlarda bir göç akınına uğramıştır. Son verilere göre toplam şu anda ülkemizde mevcut Suriyeli mülteci sayısı 3,5 milyonu aşkın olup bunların yaklaşık 2 milyonu (0-18) yaş aralığında yani okul çağındadır. Bu sayının fazla olmasından dolayı eğitime olan ihtiyaçta bir hayli fazladır (İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, 2016: 32). Bununla ilgili ilk adımda sınırlarda başlamış ve oradaki kamplarda Millî Eğitim Bakanlığı tarafından eğitim ihtiyacı giderilmeye çalışılmıştır. Kamplarda ilk olarak müfredatı Türkçe olan dersler verilmeye başlanmış fakat mültecilerin ülkelerine en kısa zamanda geri dönme umudu olduğundan dolayı verilen eğitim hizmetine rağbet etmemişler bu yüzden Arapça müfredat verilmeye başlanmıştır ve eğitim hizmetine rağbet artmıştır (Coşkun & Emin, 2016: 27). Kamplarda verilen eğitim AFAD (Acil Durum Yönetim Merkezi) liderliğinde ve UNICEF’in desteği ile Millî Eğitim Bakanlığında koordine edilen ilkokul ve ortaokul seviyesinde eğitim verilmeye başlanmıştır. Mültecilerin ülkelerinde karışıklığın düzelenmemesinden kaynaklı olarak ülkemizde kalma sürelerinin uzaması ile beraber kamp dışına çıkmaları ve belirlenmiş şehirlere gitmeleri ile birlikte okullaşma oranında ciddi düşüşler yaşanmıştır (Kaya, 2019: 31). Bu belirlenmiş şehirlerde de eğitim ihtiyacı doğmuş ve AFAD’ın vermiş olduğu destek ile bu bölgelerde Arapça müfredatı ile geçici eğitim merkezleri kurulmuştur (MEB, 2014: 8). Bu politika ülkeye gelen mültecilerin kısa sürede geri döneceği düşünce ili çocukların yıl kaybetmemesi gayesi doğrultusunda yürütülmüştür. Geçici eğitim merkezlerinde ilk olarak Libya müfredatı uygulanmış olsa da sonradan Suriye müfredatı eğitime hâkim olmuştur. Mülteci çocuklara verilen bu eğitimin müfredatı da ilerleyen zamanda hem Suriye Geçici Hükümeti hem de Milli Eğitim Tarafından hazırlanmıştır (Çelik & Erdogan, 2017: 4). Haftalık Türkçe dersleri, Türkçe bilen Mülteci olarak gelmiş olan Suriyeli öğretmen tarafından çocuklara verilmiştir (Kaya, 2019: 33). Bunun ardından devlet okullarına rağbet artmış ve Geçici Eğitim Merkezlerinde eğitim gören mülteci çocukların sayısı azalmıştır. Bu oran her sene katlanarak artmış olup bunun en başlıca sebebi olarak hala ülkelerinde devam eden savaş ve ilerleyen zamanlarda da bitmeyeceğine dair görüşlerdir. Mülteci çocukların eğitim alanlarının sayısı her ne kadar fazla ise eğitimsiz kalan çocukların sayısı da hiç azımsanmayacak kadar fazladır. Eğitimine devam etmeyen mülteci çocukların ilerleyen dönemlerde bir riske dönüşeceği de öngörülmektedir (Emin, 2016: 12). Bu riskleri ortadan kaldırmak ya da en aza indirmek için eğitimde farklı ve yeni politikalar izlemeye başlamıştır. Sonuç olarak ülkemize göç eden Suriyeli mülteci çocukların eğitiminin yarım kalmaması ve hem sosyolojik hem kültürel anlamda sıkıntı yaşamaması ve adaptasyonu için yoğun çaba sarf edilmiş ve halen de devam edilmektedir (Sever, 2020: 33).

2. LİTERATÜR TARAMASI

Literatüre bakıldığında mülteci öğrencilerin karşılaşmış oldukları sorunların tespiti ve sorunlara ilişkin çözüm önerileri birçok çalışma açısından incelenmiştir. Yiğit (2015), yapmış olduğu çalışmada mülteci öğrencilerin Nevşehir ve Kırşehir illerin okullarda yaşamış oldukları sorunlar ve bu sorunlarla ilgili çözüm önerilerinde bulunmuştur. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara bakıldığında MEB tarafından mülteci öğrencilerin eğitilmesine yönelik totaliter bir eğitim dayatmasında bulunmadığı ancak çok uluslu bir eğitim için temel altyapı ve insan kaynağının da hâlihazırda var olmadığı tespit edilmiştir. Ereş (2015)’e göre mülteci bireylerin eğitilmesinin okul yöneticileri ve öğretmenlerin birincil olarak etkili olduğu ve bahse konu bireylerin eğitilmesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Er ve Bayındır (2015) ise yapmış oldukları çalışmada İzmir’de bulunan mülteci öğrencilerin öğretmenler tarafından eğitim düzeylerinin konu edinmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre öğretmenlerin söz konusu bireylerin eğitimi için teknik olarak kendilerini yetersiz gördükleri tespit edilmiştir. Şensin (2016), sınıf öğretmenlerinin mülteci öğrencilerin eğitimi hakkındaki görüşlerini esas aldığı çalışmada Suriyeli mültecilerin eğitimi hakkında teknik ve teorik açıdan yetersiz olduğu ve sisteme entegre olmaları açısından birçok eksikliğin olduğunu ifade etmiştir. Bunlara ek olarak öğretmenlerin mülteci öğrencilerin eğitilmelerinin ve bizim eğitim sistemimize entegre edilmesinin doğru olmadığını da ifade etmişlerdir. Aksakal (2017) Suriyeli mültecileri esas aldığı çalışmada Türk eğitim sistemine mültecilerin entegrasyonu açısından incelemelerde bulunmuştur. Savaşın ilk yıllarında göç eden mültecilerin eğitimi için geçici çözümlerin alındığı ancak savaşın beklenenden uzun sürmesi neticesinde bireylerin eğitimi için kalıcı çözümlere gidildiğini tespit etmiştir. Kultas (2017) Van ilinde yapmış olduğu araştırmasında Suriyeli mülteci öğrenciler, aileler ve öğretmenlerinin yaşadıkları problemleri esas almıştır. Ortak görüş olarak burada eğitim alan mülteciler için yaşadıkları sorunlara kesin çözümler bulunulması ve ayrıntılı bir eğitim politikasına geçilmesi için görüşler sunulmuştur. Saklan (2018), çalışmada İstanbul, Gaziantep ve Adana’da bulunan mülteci öğrencilerin sorunlarını ve bu sorunların çözüm önerilerini öne sürmüştür. Bu kapsamda çalışma neticesinde öğrencilerin çoğunlukla dil problemi yaşadıkları ve bu neden söz konusu

öğrencilerin akranlarının gerisinde kaldığı tespit edilmiştir. Yaş grubu açısından genç öğretmenlerin, yaşlı öğretmenlere göre öğrencilere daha katı bir tutum içerisinde olduğu da bulgular arasında yer almaktadır. Mavi Kalem Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Dergisinin 2019 yılında yapmış olduğu çalışmada öğretmenlerin görüşlerini başvurulmuştur. Söz konusu çalışmada çocukların yaşamış oldukları sosyo-ekonomik sorunların kendi iç dünyalarına ve eğitim durumlarına da yansıdığı görüşünde bulunmuşlardır. Bu kapsamda çocukların yaşamış oldukları tutumları dışa vurmada şiddete başvurarak çözüme kavuşturmaya çalıştıkları da bir diğer önemli bulgu olarak karışımıza çıkmaktadır.

3. METODOLOJİ

3.1. Araştırmanın amacı

Bu çalışmanın amacı; Isparta il merkezindeki ortaokul öğrencilerinin mülteci öğrencilere karşı tutumunu belirlemektir. Bu çerçevede aşağıdaki sorulara cevap aranmaktadır.

- Öğrencilerin cinsiyetine göre mülteci tutumlarında anlamlı fark var mıdır?
- Öğrencilerin yaş düzeylerine göre mülteci tutumlarında anlamlı fark var mıdır?
- Öğrencilerin ailelerinin ekonomik durumlarına göre mülteci tutumlarında anlamlı fark var mıdır?
- Öğrencilerin ailelerinin eğitim düzeylerine göre mülteci tutumlarında anlamlı fark var mıdır?

3.2. Yöntem

Bu araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılmıştır.

3.3. Evren ve Örneklem

Araştırmanın örnekleme, Isparta il merkezindeki çeşitli ilköğretim okullarında eğitim görmekte olan 198 ortaokul öğrencisinden oluşmaktadır. Örneklem yöntemi olarak kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Gürbüz ve Şahin'e (2018) göre rastgele veya uygun örneklem şeklinde de bilinen bu tekniği kullanacak kişi, kendi çalışması için gerekli olan örnekleme ulaşınca kadar en basit ve ulaşılabilir deneklerden veri alır.

3.4. Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu

Katılımcıların kişisel bilgilerini öğrenmek amacıyla araştırmacı tarafından "Kişisel Bilgi Formu" hazırlanmıştır. Soru formunda cinsiyet, yaş, ailenin ekonomik durumu, ailenin eğitim durumu gibi demografik ve betimleyici ifadeler yer almaktadır.

Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği

Öğrencilerin mülteci öğrencilere yönelik tutumlarını ölçmek amacıyla Kılcan, Çepni ve Kılınç (2017) tarafından geliştirilen "Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği (MÖYTÖ)" yapılan bu araştırmada kullanılmıştır. Bahsi geçen yazarlar nezdinde hazırlanan ölçme aracının yapı geçerliliği için açımlayıcı faktör analizi ve doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Kullanılan ölçeğin Cronbach's Alpha güvenilirlik katsayısı 0.92 olarak belirlenmiş ve elde edilen analiz çıktılarına göre, ölçeğin 24 maddeden ve tek faktörden oluştuğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda ölçekte bulunan 3, 8, 15 ve 24.ifadeler ters maddeler olup bu maddeler veri analizinde ters puanlanarak hesap edilmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde SPSS Statistics 26 programı kullanılmıştır. İlk olarak katılımcıların kişisel bilgilerine dair betimleyici özelliklerini belirlemek amacıyla frekans analizi yapılmış ve demografik bulgular kısmında tablolar aracılığıyla verilmiştir. Faktör analizleri ve diğer testlerin yapılabilmesinin ön koşulu olarak verilerin iç tutarlılık analizi yapılmıştır. Sonrasında "Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeğine" açımlayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Ayrıca mültecilere yönelik tutumların demografik faktörlere göre farklılık gösterip göstermediğini test etmek amacıyla varyans analizleri uygulanmıştır.

4. ANALİZ ve BULGULAR

Analiz ve bulgular kısmına geçmeden önce Tablo 1’de yer alan katılımcılara ait demografik bilgilere yer verilmiş ve yorumlanmıştır.

Tablo 1: Katılımcılara Ait Demografik Faktörler

Boyutlar	Özellikler	Sayı	Yüzde
Cinsiyet	1,00	89	44,9
	2,00	109	55,1
Katılımcıların Yaşı	10,00	37	18,7
	11,00	43	21,7
	12,00	50	25,3
	13,00	68	34,3
Aile Ekonomik Düzeyi	Düşük	92	46,5
	Orta Düzey	91	46,0
	Yüksek	15	7,6
Aile Eğitim	İlkokul ve altı	24	12,1
	Ortaokul	40	20,2
	Lise	56	28,3
	Üniversite	65	32,8

Tablo 1 incelendiğinde;

- Araştırmaya katılan öğrencilerin %34,3’ü 11 yaşında iken , %18,7’si 10 yaşındadır.
- Araştırmaya katılan öğrencilerin %55,1’i kızlardan, %44,9’u ise erkeklerden oluşmaktadır.
- Araştırmaya katılan öğrencilerin aile ekonomik durumları %46,5 ile düşük iken %7,6 ile yüksek seviyededir.
- Son olarak Araştırmaya katılan öğrencilerin aile eğitim seviyeleri %32,8 ile Üniversite mezunlarından oluşuyorken %12,1’i İlkokul ve altı mezuniyet seviyelerinden oluşmaktadır.

4.1. Faktör Analizi

Ölçeğe açımlayıcı faktör analizi AFA uygulanmıştır. Verilerin faktör analizine uygun olup olmadığını gösteren Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett Sphericity (Bartlett Küresellik Testi) testlerinin sonuçları Tablo 2’de gösterilmiştir. Hesaplanan Bartlett Küresellik Testi’nin 0,000 çıkması faktör analizi için anlamlılık düzeyinin uygun olduğunu göstermektedir ($p < 0,001$).

Tablo 2: KMO ve Bartlett Testi Sonuçları

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.	
Approx. Chi-Square	2969,194
df	276
Sig.	,000

Yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda ifadeler tek faktör altında toplanmış ve faktör yükleri istenilen 0,32 sınırının üzerinde elde edilmiştir.

Tablo 3: Mülteci Tutumu Anket Faktör Yükleri ve Güvenirlik Katsayısı

Mülteci Tutumu Anket Soruları	Faktör	Cronbach Alfa
Mülteci öğrencileri sınıfta görmekten mutluluk duyarım.	,747	0,95
Mülteci öğrencilerle okulda arkadaşlık kurmak için çaba harcarım.	,779	
İmkânım olsa mülteci öğrencileri ülkemize almam.	,717	
Mülteci öğrencilerin dilimizi öğrenmelerinden mutluluk duyarım	,663	
Mülteci öğrencilerin okul kurallarına uyum sağlayacaklarına inanırım.	,775	
Mülteci öğrencilerin derslerinde başarıları olmaları beni mutlu eder.	,711	
Mülteci öğrencilere yapılan yardımlarda görev almak isterim.	,612	
Mülteci bir öğrenci ile aynı sırayı paylaşmak beni rahatsız eder.	,582	
Mülteci öğrencilerle aynı dinin mensubu olduğumuzdan dolayı onlara yardım ederim.	,623	
Mülteci öğrencilerin bizleri kötü alışkanlıklara alıştıracığını düşünüyorum.	,548	
Mülteci öğrencilerin kendilerini ayrıcalıklı gördüklerini düşünüyorum.	,445	
Mülteci öğrencilerle arkadaşlığımı okul dışında da sürdürürüm.	,691	
Ülkemizin güzelliklerini tanıtmak için mülteci öğrencilere yardımcı olurum.	,800	
Mülteci öğrencilerin ailelerine yardım etmek için oluşturulan bir grupta yer alırım.	,573	
Mülteci öğrencilerin okul huzurunu bozduğunu düşünüyorum.	,633	
Okulda verilen ödevlerle ilgili olarak mülteci öğrencilere yardım etmekten hoşlanırım.	,778	
Kendi dilimi mülteci öğrencilere öğretmek için çaba harcarım.	,774	
Bundan sonraki eğitim öğretim hayatımda mülteci öğrencilerle arkadaşlık etmek isterim.	,787	
Mülteci öğrencilerin diğer öğrencilerle rahat iletişim kurmalarına yardımcı olurum.	,773	
Mülteci öğrencilere ülkemizi ülkeyi tanıtmaktan hoşlanırım.	,772	
Sınıf içinde yapılan etkinliklerde mülteci öğrencilerle aynı grupta yer almak isterim.	,754	
Öğretmenlerimizin, mülteci öğrencilere yabancı gibi davranması istemem.	,522	
Mülteci öğrencilerin okula uyum sağlamasında yardım ederim.	,810	
Mülteci öğrencilerle aynı okula gitmekten hoşlanmam.	,604	

Cronbach Alfa değerinin 0.70 ve üstü olduğu durumlar için ölçeğin güvenilir olduğu kabul edilir (Sipahi, Yurtkoru ve Çinko, 2010: 88-89). Mülteci tutumu ölçeğine ait ifadelerin güvenilirlik analizine bakıldığında ölçeğin iç tutarlılık katsayısının 0,95 olarak tespit edilmiştir. Bu veriye göre ölçek oldukça güvenilirlerdir.

4.2. Fark Testleri

Tablo 4: Öğrencilerin Cinsiyet ile Mülteci Tutumunun Karşılaştırma Sonuçları

Boyutlar	Cinsiyet	N	\bar{x}	Ss	t	p
Mülteci Tutumu	Erkek	89	1,8638	,50240	2,587	0,01
	Kadın	109	1,6711	,53624		

Katılımcıların cinsiyeti ile mülteci tutumları arasındaki ilişkiyi test etmek amacıyla uygulanan varyans analizi sonuçları Tablo 4'te verilmiştir. Analiz sonuçlarına göre erkek öğrencilerin mülteci tutumlarının kadın öğrencilere daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır ($p<0,01$).

Tablo 5: Öğrencilerin Yaşı ile Mülteci Tutumunun Karşılaştırma Sonuçları

Boyutlar	Yaşlar	N	\bar{x}	Ss	F	p	Post-Hoc
Mülteci Tutumu	10,00	37	1,45	0,391	41,72	0,00	1<3,4 2<3,4
	11,00	43	1,39	0,338			
	12,00	50	1,73	0,493			
	13,00	68	2,16	0,434			

Katılımcıların yaşları ile mülteci tutumları arasındaki ilişkiyi test etmek amacıyla uygulanan varyans analizi sonuçları Tablo 5'te verilmiştir. Bulgulara göre katılımcıların mülteci tutumları katılımcıların yaşlarına göre farklılık göstermektedir ($p<0,01$).

Anlamlı farkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla uygulanan post-hoc analiz sonuçlarına göre 12 yaş ve 13 yaş grubunda yer alan öğrencilerin mülteci tutumlarının 10 yaş ve 11 yaş grubunda yer alan öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. ($1<3,4-2<3,4$)

Tablo 6: Ailenin Ekonomik Durumu ile Mülteci Tutumunun Karşılaştırma Sonuçları

Boyutlar	Ekonomik Durum	N	\bar{x}	Ss	F	p	Post-Hoc
Mülteci Tutumu	Düşük	92	1,94	0,54	12,449	0,00	1>2
	Orta	91	1,58	0,46			
	İyi	15	1,67	0,42			

Katılımcıların ekonomik durumu ile mülteci tutumları arasındaki ilişkiyi test etmek amacıyla uygulanan varyans analizi sonuçları Tablo 6'da verilmiştir. Analiz sonuçlarına göre erkek öğrencilerin mülteci tutumlarının kadın öğrencilere daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır ($p<0,01$). Bu anlamlılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla uygulanan post-hoc analiz sonuçlarına göre:

Düşük gelirli aileye sahip olan bireylerin mülteci tutumlarının orta gelirli aileye sahip olan bireylerden daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Diğer gruplar arasında ise anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Tablo 7: Öğrencilerin Ailesinin Eğitim Durumu ile Mülteci Tutumunun Karşılaştırma Sonuçları

Boyutlar	Aile Eğitim Durumu	N	\bar{x}	Ss	F	p	Post-Hoc
Mülteci Tutumu	İlkokul ve altı	24	1,92	0,52	2,971	0,03	4<1,2,3
	Ortaokul	40	1,83	0,51			
	Lise	56	1,80	0,55			
	Üniversite	65	1,60	0,50			

Katılımcıların ailesinin eğitim durumu ile mülteci tutumları arasındaki ilişkiyi test etmek amacıyla uygulanan varyans analizi sonuçları Tablo 7'de verilmiştir. Analiz sonuçlarına göre erkek öğrencilerin mülteci tutumlarının kadın öğrencilere daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır ($p<0,01$). Bu anlamlılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla uygulanan post-hoc analiz sonuçlarına göre:

Ailesinin eğitim düzeyi üniversite mezunu olan öğrencilerin mülteci tutumlarının ailesinin eğitim düzeyi lise, ortaokul ve ilkokul ve altı olan öğrencilere göre daha düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Diğer gruplar arasında ise anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

5. TARTIŞMA ve SONUÇ

Tarih boyunca insanlar, can güvenliğinin olmayışı, savaş, kıtlık ve ekonomik sıkıntılar gibi zorunlu nedenlerden ötürü veya gönüllü olarak buldukları yerlerden ayrılmak zorunda kalmışlardır. Özellikle son otuz yıllık dönemde Ortadoğu ve balkanlar coğrafyasındaki karışıklık insanların can güvenliğini sağlamak adına buldukları yer değiştirmesine neden olmuştur (Akan ve Arslan, 2008:22-24). Yukarıda sayılan haller nedeniyle 2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaşın etkileri insanların can güvenliği sağlamak ve ekonomik geçim sıkıntıları gibi nedenlerden ötürü Türkiye'ye kitlesel olarak göçün yolunu açmıştır.

Çalışmada özellikle savaşa sebebiyle Türkiye'ye göç eden Suriyeli mülteci öğrencilere karşı Türk öğrencilerin tutumu incelenmiş ve elde edilen bulgular tartışılmıştır. Çalışmanın ana odak noktası olarak Isparta ilinde bulunan Suriyeli mülteci öğrenciler seçilmiştir.

Araştırma sonucunda elde edilen demografik bulgulara göre araştırma sorularını yanıtlayanların %44,9'unu kadınlar oluştururken, 55,1'ini erkekler oluşturmaktadır. Öğrencilerin ailelerin ekonomik düzeyi olarak üç düzey alınmıştır. Bu üç düzey düşük, orta ve yüksektir. Araştırmaya esas ailelerin %46,5'ini düşük düzeyli aileler, %46,0'ını orta düzeyli aileler ve %7,6'nı yüksek düzeyli aileler oluşturmaktadır. Araştırmada yer alan bir diğer demografik gösterge ise ailelerin eğitim düzeyleridir. Buna göre ailelerin eğitim düzeyi dört düzeyde esas alınmıştır. Bu dört düzey ilköğretim, ortaokul, lise ve üniversitedir. Ailelerin eğitim düzeyi ilköğretim mezunu olanların oranı %12,1, ortaokul mezunu 20,2, lise mezunu 28,3 ve üniversite mezunları ise 32,8'dir.

Analizde elde edilen bulgulara önemli noktalardan bir tanesi de fark testlerinden çıkan sonuçlardır. Analize göre fark testlerinde öğrencilerin cinsiyeti ile mülteci tutumu, öğrencilerin yaşı ile mülteci tutumu, ailenin ekonomik durumu ile mülteci tutumu ve öğrenci ailelerinin eğitim seviyesi ile mülteci tutumu incelenmiştir. Analizden elde edilen bulgular neticesinde öğrencilerin cinsiyetine göre erkek öğrencilerin mülteci tutumlarının kadın öğrencilere daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır ($p<0,01$). Bir diğer değişken olan öğrencilerin yaşı ile mülteci tutumları arasındaki ilişkiye bakıldığında, Bulgulara göre katılımcıların mülteci tutumları katılımcıların yaşlarına göre farklılık göstermektedir ($p<0,01$). Anlamlı farkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla uygulanan post-hoc analiz sonuçlarına göre 12 yaş ve 13 yaş grubunda yer alan öğrencilerin mülteci tutumlarının 10 yaş ve 11 yaş grubunda yer alan öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. ($1<3,4-2<3,4$). Katılımcıların ekonomik durumu ile mülteci tutumları arasındaki ilişkiyi test etmek amacıyla uygulanan varyans analizi sonuçlarına göre, erkek öğrencilerin mülteci tutumlarının kadın öğrencilere daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır ($p<0,01$). Bu anlamlılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla uygulanan post-hoc analiz sonuçlarına göre: Düşük gelirli aileye sahip olan bireylerin mülteci tutumlarının orta gelirli aileye sahip olan bireylerden daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Diğer gruplar arasında ise anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Katılımcıların ailesinin eğitim durumu ile mülteci tutumları arasındaki ilişkiyi test etmek amacıyla uygulanan varyans analizi sonuçlarına göre erkek öğrencilerin mülteci tutumlarının kadın öğrencilere daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır ($p<0,01$). Bu anlamlılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla uygulanan post-hoc analiz sonuçlarına göre: Ailesinin eğitim düzeyi üniversite mezunu olan öğrencilerin mülteci tutumlarının ailesinin eğitim düzeyi lise, ortaokul ve ilköğretim ve altı olan öğrencilere göre daha düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Diğer gruplar arasında ise anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Mülteci öğrencilerin Türk eğitim sistemine entegrasyonu ve bu öğrencilerin yaşamış olduğu problemlere yönelik çalışmalarda literatürden ortaya çıkan ortak sonucun öğrencilerin dil ve kültür açısından farklılıklar olduğu ve bunun sonucu olarak öğrenciler ve öğretmenler arasında eğitimsel açıdan teknik ve teorik sorunların meydana geldiğini tespit eden çalışmalar bulunmaktadır. Buna göre bu çalışmalar Yiğit (2015), Ereş (2015), Er ve Bayındır (2015), Şensin (2016) ve Aksakal (2017) çalışmalarıdır. Literatürde dikkat çeken bir diğer noktada mülteci öğrencilerin ülkemizde yaşamış olduğu sorunlar ve bu sorunlara ilişkin geçici ve kalıcı çözüm önerilerinin bulunmasına yönelik olmuştur. Buna göre bu tür sorunların ve çözüm önerilerinin literatürde tartışıldığı çalışmalar ise Kultas (2017) ve Saklan (2018) çalışmalarıdır. Literatürde tartışılan bir diğer önemli noktada öğrenci ve öğretmenlerin mülteci öğrencilere tutumlarının ölçülmesidir. Aynı zaman öğrenci tutumlarının ölçülmesi yapılmış olan bu çalışmanın da ana odak noktasını oluşturmaktadır. Bu yönüyle çalışma literatürdeki birçok çalışmayla benzerlik gösterirken birçok çalışmayla farklılık göstermektedir. Buna göre literatürde birçok çalışma öğrenci ve öğretmenlerin mülteci öğrencilere karşı tutumlarını ölçerek literatüre katkıda bulunmuşlardır. Çalışmanın örneklemi oluşturan öğrenciler açısından Palaz vd. (2019), Keskin ve Okçu (2021) benzerlik gösterirken çalışmaların ulaşılmış olduğu sonuçlar ve yapılan analizler açısından farklılıklar göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Akan, Y. & Arslan, İ. (2008). *Göç ekonomisi*. Bursa: Ekin.
- Aksakal, İ. (2017). Suriyeli mülteci öğrencileri türk eğitim sistemine ve sınıf ortamına uyum sorunları. *Turan-Sam*, 9(36), 669-676.
- Alba, R. & Holdaway, J. (2017). *Göçmen çocukların okul halleri*. M. Tokyay (Ed.), 1. basım, İstanbul: Kültür Üniversitesi Yayınevi.
- Aydemir, C., İhtar Işıklı, E., & Özmen, G. (2017). Türkiye’de mülteci sorununun yoksulluk ve refah seviyesine etkisi. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1, 52–63.
- Bulut, Y., Akın, S. & Karakaya, S. (2018). Türkiye’nin mülteci politikaları suriyeli mültecilerin durumuna ilişkin bir inceleme. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 39, 207–222.
- Cenevre Sözleşmesi. (1951). Cenevre Sözleşmesi. İçinde *Birleşmiş Milletler* (Issue 2). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf%0Ahttp://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf>
- Coşkun, İ. & Emin, M. N. (2016). *Türkiye’deki Suriyelilerin Eğitiminde Yol Haritası*.
- Çakran, Ş., & Eren, V. (2017). Mülteci politikası: Avrupa Birliği ve Türkiye karşılaştırması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(39), 1–30.
- Çelik, Ç., & Erdogan, S. (2017). How to Organize Schools for Integration of Syrian Children in Turkey ; Constructing Inclusive and Intercultural Institutional Habitus in Schools Education is the most important instrument for refugee children to remove the traces of trauma . An unjust edu. In *MİReKoc Policy Brief Series*.
- Deniz, O. (2009). Mülteci hareketleri açısından van kentinin durumu ve kentteki mültecilerin demografik profili. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 14(22), 187–204.
- Emin, M. N. (2016). Türkiye’deki Suriyeli çocukların eğitimi: temel eğitim politikaları. *Seta*, 25.
- Er A.K ve Bayındır, N. (2015). İlkokula giden mülteci çocuklara yönelik sınıf öğretmenlerinin pedagojik yaklaşımları. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(4), 175-185.
- Ereş, F. (2015). Türkiye’de göçmen eğitimi sorunsalı ve göçmen eğitiminde farklılığın yönetimi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 17-30.
- European Union. (2007). Community statistics on migration and international protection and repealing Council Regulation (EEC) No 311/76 on the compilation of statistics on foreign workers. In *Office Journal of the European Union: Vol. No 862* (Issue 2007). <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32007R0862&rid=1>
- Fichter, J. H. (2019). *Sosyoloji Nedir?* N. Çelebi (Ed.) Ankara: Anı Yayıncılık.
- İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü. (2006). *İçişleri Bakanlığı*.
- İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı. (2016). *Türkiye Göç Raporu*.
- İzol, N. (2019). *Suriyeli mülteci çocukların eğitim hayatına uyum sürecinin değerlendirilmesi* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul .
- Gürbüz, S. & Şahin, F. (2018). Research methods in social sciences. Ankara: Seçkin Yayın.Hartman, C. L, Barcelona, R. J, Trauntvein, N. E, & Hall, S. L (2020). Well-being and leisure time physical activity psychosocial factors predict physical activity among university students. *Leisure Studies*, 39 (1), 156-164.
- Kaya, A. (2019). *Suriyeli mülteci çocukların eğitimi üzerine bir araştırma: geçici eğitim merkezleri ve müfredatları*. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Keskin, A. & Okçu, V. (2021). Ortaokullardaki mülteci öğrencilere yönelik öğretmen ve öğrencilerin tutumlarının incelenmesi. *Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(2) , 311-332.
- Kılınç, A. (2018). Sınırı aşan göçler : mülteci sorunu ve göç yönetimi. *Ombudsman Akademik*, (8) 75–102.
- Kılcan, B., Çepni, O., & Kılınç, A. Ç. (2017). Development of the attitude towards refugee students scale Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeğinin geliştirilmesi. *Journal of Human Sciences*, 14(2), 1045-1057.
- Kultas, E. (2017). *Türkiye’de buluna eğitim çağındaki suriyeli mültecilerin eğitim sorunu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van .

- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2014). *Yabancılar Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri*.
- Öz, A. Ş., Demir, R., Schreglmann, S., Düzenli, A., Kaya, S., Aras, B. T., & Elbeyli, M. (2020). *çeşitli açılardan göç ve eğitim*. R. Demir (ed.); Adıyaman: İksad Yayınevi.
- Özgür, E. M. (2011). *Cog 108 Nüfus Coğrafyası*. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümü Ders Notları, 1-120. Ankara
- Palaz, T., Çepni, O. & Kılcan, B., (2019). Ortaokul öğrencilerinin mülteci öğrencilere yönelik düşüncelerinin ve tutumlarının belirlenmesi. *Turkish Studies*, 14(3), 1661-1684.
- Petersen, W. (1958), A general typology of migration, *Amerikan Sociological Review*, 23, 256-266.
- Perruchoud, R., & Redpath - Cross, J. (2013). Göç Terimleri Sözlüğü. *Uluslararası göç örgütü*, 2. Baskı, 1-116.
- Richmond, A. H. (1988). Sociological theories of international migration: the case of refugees. *Current Sociology*, 36(2), 7-25.
- Saklan, E. (2018). *Türkiye'deki suriyeli eğitim çağı çocuklarının eğitim süreçleri üzerine bir çözümleme*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Saglam, S. (2006). Türkiye'de iç göç olgusu ve kentleşme. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, 5, 33-44.
- Seta Vakfı. (2016). *Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitim Paneli* (p. 1.44 dk.).
- Sever, M. B. (2020). Suriyeli mülteci çocukların eğitim durumu ve sosyal uyum örnekleme. *Journal of European Education* 10(1),1-16.
- Sipahi, B., Yurtkoru, E.S., Çinko, M., (2010), *Sosyal bilimlerde spss'le veri analizi*, 3. Baskı. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Şensin, C. (2016). *Sınıf öğretmenlerinin suriye'den göçle gelen öğrencilerin eğitimlerine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2013). *Türkiye Göç Raporu*.
- Yiğit, T. (2015). *Uygulamalar ve sorunlar bağlamında Türkiye'de sığınmacı çocukların eğitimi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırşehir Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Kırşehir.